

DIYARBAKIR CEZAEVİ RAPORU

KONU: T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonun, Diyarbakır Cezaevinde incelemeler yapması.

AMAÇ: Diyarbakır Cezaevinde 24.9.1996 tarihinde meydana gelen ve 10 tutuklunun ölümü ile sonuçlanan olayları yerinde incelemek, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı, cezaevi mümessil savcısı, cezaevi yöneticileri, tutuklular ve diğer ilgili kişi ve kuruluşlarla görüşmek, bu konuda Komisyona açıklayıcı bir rapor sunmak.

GİRİŞ: T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonununun 8 Ekim 1996 tarihli toplantısında, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda inceleme ve görüşmeler yapmak üzere bir Alt Komisyon kurulması kararlaştırılmıştır.

24 Ekim 1996 günü Diyarbakır'a giden Alt Komisyon üyeleri, Diyarbakır Cezaevinde görüşme ve incelemeler yaptıktan sonra 25 Ekim 1996 günü Ankara'ya dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU:

Diyarbakır Cezaevinde incelemelerde bulunan heyet, aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Demir BERBEROĞLU	Eskişehir Milletvekili	Başkan
Hakan TARTAN	İzmir Milletvekili	Sözcü
Sabri ERGÜL	İzmir Milletvekili	Kâtip Üye
Musa OKÇU	Batman Milletvekili	Üye

Heyete ayrıca, Komisyon Uzmanı Ali ÇOLAK da eşlik etmiştir.

DIYARBAKIR CEZAEVİ HAKKINDA GENEL BİLGİ:

Diyarbakır Cezaevi, 1980 yılında "E Tipi" olarak Adalet Bakanlığınca yaptırılmış ancak 12 Eylül sonrası askeri yönetime devredilmiş ve Sıkıyönetim Askeri Cezaevi olarak kullanıma açılmıştır. Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi 9 Mayıs 1988 tarihinde Adalet Bakanlığına devredilmiştir.

650 kişi kapasiteli olarak yapılan Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevinde halen 942 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerden 857'si tutuklu 85'i ise hükümlüdür.

857 tutuklunun koğuşlara göre dağılımı; 243 itirafçı (11 kadın, 232 erkek), 407 PKK örgüt üyesi, 176 tarafsız, 3 Hizbullah örgüt üyesi (1 kadın, 2 erkek), 28 adli suçlu (5 kadın 23 erkek) şeklinde,

85 hükümlünün koğuşlara göre dağılımı ise; 53 itirafçı (1 kadın, 52 erkek), 16 PKK örgüt üyesi, 9 tarafsız, 7 adli suçlu (1 kadın, 6 erkek) şeklindedir.

GÖRÜŞMELER:

24 Ekim 1996 günü Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevine giden heyetimiz yanına, Cumhuriyet Başsavcısı ve cezaevi müdürünü de alarak olay yeri hakkında bilgi aldı.

Olay yeri olan C Blok 4 ve 5 nolu şebeke kapıları arasında yer almaktadır. C Bloğun yer aldığı koridorun eni 4.62 m., boyu 17 metredir. Daha sonra 5 nolu şebeke kapısının tutuklular tarafından zorlanarak açılmasıyla olayın yayıldığı D Blok ise 30 m. uzunluğundadır. C Bloğa 5-6-7-9-11-35-36 nolu koğuşlar açılmaktadır. 5-6-7 nolu koğuşlarda adli tutuklular, 9-11 nolu koğuşlarda itirafçılar, 35-36 nolu koğuşlarda siyasi (PKK) tutuklular bulunmaktadır.

SİYASİ TUTUKLULAR (PKK) İLE GÖRÜŞMELER:

Heyetimiz, ilk olarak olay yeri hakkında ön bilgi aldıktan sonra, cezaevini tanımak amacıyla cezaevi içinde incelemeler yaparken avukat görüş yerinde tesadüfen karşılaştığı 6 siyasi (PKK) tutuklu ile görüşmüştür. Heyet ile önce konuşmak istemeyen tutuklular cezaevi yönetiminin dışarı çıkarılması üzerine heyetle konuşmayı kabul etmiştir. Bu tutuklulardan yalnızca bir tanesinin olay günü C Blokte yer alan ve olay yerini görmesi olanaklı olan 35 nolu koğuşta olduğu, diğerlerinin olay yerini görmeyen 17 nolu koğuşta buldukları tespit edilmiştir.

Olay günü C Blokte olan bu tutuklu;

24 Eylül günü öğlene doğru 31 kişilik bir grup tutuklunun görüşe giderken 35 nolu koğuşun mazgalını açarak ziyaretçilerinin getirdiği yiyecekleri koymak amacıyla leğen ve benzeri malzeme istediğini, bunun üzerine bir gardiyanın bunun yasak olduğunu söylediğini ve bu arada Fetih Ahmet isimli başgardiyanın çağrıldığı, Fetih Ahmet'in hakaret ve küfür ederek mazgalı kapatmaya çalıştığı, tutukluların izin vermemesi üzerine "size gösteririm" diye tehditler savurarak diğer gardiyanlarla ayrıldığı ve şebeke kapılarını kapattırıldığı, bütün tutukluların bu yaklaşım

karşısında şaşırıldığını çünkü daha önceden koğuşlararası malzeme alış-verişinin sürekli olarak yapıldığını, tutukluların olayı yatıştırmak istemesine karşın idarenin uzlaşmaya yanaşmadığını, tutukluların toplu değil birer ikişer olay yerinden ayrılalım biçimindeki talebinin de idare tarafından reddedildiğini, cezaevinde olağandışı bir hareketliliğin yaşanmaya başladığını, mutfak tarafında askerlerin, görüş kabinleri tarafında ise çevik kuvvetin görüldüğünü, bunların başlarında kask, ellerinde demir çubuk ve tahta sopalar olduğunu, saat 16.00' ya doğru şebeke kapılarının açılarak bunların "Allah Allah" sesleri arasında saldırıya geçtiğini, tutuklulara karşı çok acımasız davrandıklarını, ilk darbe alanlardan birinin kafasına vurulmasıyla kendi etrafında döndükten sonra yere düşerek kımıldamadan kaldığını, korkudan koridorun karanlık kısımlarına doğru saklanmak isteyen bir kaç kişinin de oralarda yakalanarak acımasızca dövüldüğünü, ölümlerin çoğunun burada gerçekleştiğini,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine aynı tutuklu;

Cezaevinde o anda birkaç yüz asker ve polis bulduğunu ancak bunlardan bir kısmının müdahaleyi gerçekleştirdiğini, içlerinde özel tim görüntüsünde (sakallı-bıyıklı) birkaç kişinin de bulunduğunu, müdahaleyi gerçekleştirenlerin özellikle tutukluların kafalarına vurduğunu,

belirtmiştir.

Avukat görüş yerinde gerçekleştirilen bu görüşmeden sonra heyetimiz, bir başka odada siyasi tutuklulardan (PKK) C Bloкта yer alan 35 ve 36 nolu koğuşların temsilcileri olan Bayram ALTIN, Yaşar ASLAN, Şevket ŞEKER, Ercan ASLAN ile görüşmüştür.

35 ve 36 nolu koğuş temsilcileri adına konuşan Bayram Altın;

24 Eylül günü 18 ve 29 nolu koğuştan 30 kişilik bir grup tutuklunun aile görüşüne giderken C Blok'a geldiklerinde 36. koğuşun mazgalından görüşe gelenlerden alacakları yiyecekleri koymak amacıyla leğen istediklerini, bu sırada gece aramalarında koğuş duvarlarına MHP sloganları yazan ve politik kimliğini her zaman belli eden Ahmet Fethi ONAT isimli başgardiyanın mazgalları kapatarak hakaret ve küfür ettiğini, tutukluların buna karşı koyduğunu ve aralarında tartışma çıktığını, bunun üzerine kendilerinin mazgallara geldiğini ve olaya müdahale ederek her iki tarafı sakin olmaya çağırdıklarını, o andan itibaren olayları bütünüyle izlediklerini, başgardiyana ve diğer gardiyanların giderken şebeke kapılarını tutukluların üzerine kapatarak görüşe gidilmesine engel olduklarını bir kaç dakika sonra aralarında bütün müdürler, iki silahlı subay, bazı gardiyan ve başgardiyanların bulunduğu kalabalık bir grubun gelerek tutukluları tehdit ederek onlara küfürler ettiğini, kendilerinin müdürleri ikna etmeye çalıştıklarını, arkadaşları hakkında yasal bir işlem yapıla-

caksa arkadaşlarının savcıya ifade verebileceklerini, görüşe göndermeyeceklerse koğuşlara dönmelerine izin verilmesini istediklerini, ancak bu diyalog çabasının sonuçsuz kaldığını, müdürlerin gardiyanlardan anah-tarları alarak "biz birazdan nasıl geleceğimizi gösteririz" diye tehditler savurarak gittiklerini, saat 15.30-16.00'ya kadar tutukluların C Blokte bekletildiğini, bu esnada revirden dönen 3 kişinin gruba katılmasıyla sayının 33'e çıktığını, mutfak tarafından kafalarında kask, ellerinde kalkan ve cop bulunan askerlerin geldiğini, diğer yönden aynı teçhizata sahip çevik kuvvet polisinin geldiğini, saat 16.00'ya doğru bunların kapıları açarak saldırıya geçtiğini, saldırı üzerine grubun kenetlenerek slogan atmaya başladığını, saldıranların daha önceki saldırılarda hiç olmayan bir şekilde vücuda değil doğrudan kafaya vurduklarını, saldırı sona erdikten sonra tutukluların tümünün yerde sürüklenerek görüş kabinlerine götürüldüğünü, üst üste yerlere atıldığını, sürüklenirken görevlilerin tutuklulara vurmaya devam ettiğini, bundan sonrasını görmediklerini ancak olayı yaşayan ve Gaziantep'e sevk edilenlerin kendilerine ulaştırdıkları ifadelerinden öğrendiklerini, başlarında subay bulunan bir grubun yerde yatanları "ya itirafçı olursunuz ya da ölürsünüz" diyerek tehdit ettiğini, burada iki kişinin itirafçılığı kabul ettiğini olaylar çıkmadan önce itirafçı olarak grubun içinden ayrılan bir kişi ile kimi gardiyan ve müdürlerin bazı arkadaşlarını göstermesi üzerine bunların seçilerek öldürüldüğünü, diğerlerine işkence yapılmaya devam edildiğini, arkadaşlarının hastaneye götürülmeden 1 saat kadar bekletildiğini, yaralı oldukları halde 14 kişinin Gaziantep'e sevk edildiğini, bu olayın planlı bir katliam olduğunu, olay planlamamış bir eylem olsa çok küçük bir çaba ile sorunun büyümeden çözülebileceğini,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine bu tutuklular;

O güne kadar koğuşlardan malzeme alışverişinin olduğunu, bunun hiçbir zaman engellenmediğini ve rutin bir uygulama olduğunu, olay başladığında gardiyanların şebeke kapılarını kapatmaları üzerine tüm koğuşların elektriğinin kesildiğini, şebeke kapısının kırılmadığını, raylı sistem olduğu için yerinden oynatılarak açılabilirdiğini, ancak görevlilerin suçlarını gizleyebilmek için kırıldığı izlenimi verebilmek amacıyla ertesi gün bunlara kaynak yaptırdığını, olayların başında gardiyanlarla yaşanan sürtüşme esnasında bazı gardiyanların yaralanmış olabileceğini, ancak müdahale esnasında bunun mümkün olmadığını çünkü tutukluların yalnızca kendilerini darbelerden korumaya çalıştıklarını, kendilerinin istemeleri durumunda koğuş kapılarını bir kaç dakika içerisinde kırıp arkadaşlarını koğuşlara alabileceklerini, ancak olayın cezaevi geneline yayılmasından endişe ettikleri ve olayın diyalog yoluyla çözülmesinden ya-

na oldukları için böyle davranmadıklarını, olay nedeninin kamuoyuna yanlış yansıtıldığını, cezaevinde PKK'lı kadın tutuklu bulunmadığını, sevklerin önceden tutuklulara bildirilmemiş olduğunu, itirafçıların olayla ilgisi olmadığını ve onlarla sürtüşmenin sözkonusu olmadığını, dolayısıyla bu nedenlerin hiçbirinin gerçeği yansıtmadığını,

belirtmişlerdir.

İTİRAFÇI TUTUKLULARLA GÖRÜŞME:

İsimleri heyetimizde mahfuz bulunan itirafçı tutuklulardan biri:

Olay günü 35. koğuşta olduğunu, örgütün pasif eylemden aktif eyleme geçilmesi doğrultusunda talimat gönderdiğini, bu talimatlar doğrultusunda cezaevinde örgütün merkezi konumundaki 35. koğuşta değerlendirmeler yapıldığını, oradan diğer koğuşlara talimatların yayıldığını, daha önceden olay çıkartılacağından haberdar olduklarını, bu sayede tedbir alabildiklerini, olay esnasında zaman zaman mazgala gelebildiğini, daha çok örgüt sorumlularının mazgal önünde olduğunu, olayı bütünüyle göremediğini, müdahaleden önce söktükleri ranza parçalarını, kalori fer borularını ve benzeri eşyaları dışarı verdiklerini, müdahale esnasında koğuşlardan dışarıya ellerine geçirdikleri şeyleri attıklarını, kendisinin yalnızca askerleri gördüğünü, askerlerden bir kaçının elinde jop gördüğünü, askerlerin elinde kalas ve benzeri başka birşey bulunmadığını, olaydan sonra gerek koğuşta yapılan konuşmalarda gerekse cezaevi dışından gelen mesajlarda yapılan eylemin yanlışlığının kabul edildiğini,

heyetimize ifade etmiştir.

İtirafçı tutuklulardan diğeri ise;

Olay günü görüşe giden ikinci grup içinde olduğunu, 35 ve 36. koğuşun bulunduğu C Bloğa girerken önce 35 nolu koğuşun mazgalının açıldığını, orada bulunan gardiyanın müdahalesi üzerine İskan UYSAL isimli tutuklunun gardiyanı iterek Remzi TANRIKULU ile konuştuğunu, bu esnada başgardiyan Fetih AHMET'in gelerek bunun yasak olduğunu söylediğini, tartışırken Remzi TANRIKULU'nun başgardiyanına yumruk attığını ve küfür ederek diğer tutuklulara da vurun diye seslendiğini, gardiyanların itiş kakış esnasında yere düştüğünü ve dövüldüğünü, diğer gardiyanların yetişerek arkadaşlarını kurtardığını ve şebeke kapılarını kapattığını, 2 şebeke kapısı arasında bekletilen tutuklulardan birinin telle şebeke kapısının kilidini açtığını, o sırada müdürlerin gelerek tutuklulara olayı büyütmemelerini söylediğini, ancak tutukluların görüşmeye yanaşmadıklarını, yaklaşık 6 saat orada bekletildiklerini ve kendisinin olayların boyutunu tahmin ettiği için tutukluların aralarından kaçmaya karar verdiğini, kapının kırılması üzerine gelen müdüre, gizlice kendisi-

ni almaları için işaret ettiğini, müdürün kapıdan içeri girdiğini ve gardiyanların oluşturdukları koridordan geçerek dışarı çıktığını, gardiyanların kendisini olayı göremeyecekleri bir yere götürdüğünü, orada beklerken gürültüler geldiğini, tutukluların "kahrolsun işkence" diye slogan attıklarını, olaylardan sonra kendisini yukarı çıkarttıklarını ve ölenleri teşhis amacıyla hastaneye götürdüklerini, kendisinin ölen 8 kişiyi teşhis ettiğini, ölenlerde kurşun yarası görmediğini, daha çok kafalarına darbe almış olduklarını, kafalarında siyah darp izlerinin ve vücutlarının çeşitli bölgelerinde darp izlerinin bulunduğunu,

heyetimize ifade etmiştir.

CEZAEVİ GÖREVLİLERİ İLE GÖRÜŞME:

Görevden alınan cezaevi 1. Müdürü Mahmut ÇAÇA;

Adalet Bakanlığından kendilerine örgütün talimatı ile cezaevlerinde açlık grevi gibi pasif eylemlerden aktif eylemlere geçileceği konusunda istihbari bilgiler ulaştırıldığını, olay günü görüşe giden tutukluların koğuşların mazgallarını açarak diğer tutuklularla konuşmaya başladıklarını, müdahale eden gardiyanları tartakladıklarını, kendilerine haber gelince diğer gardiyanlarla aşağı inerek tutukluların elinden personeli kurtardıklarını ve tutukluların 4 ve 5 nolu şebekeler arasında kaldıklarını, bu esnada 17 ve 23 nolu koğuşlardan dışarıya mesaj vermek için ateş yakıldığını, olaylar başlayınca Cumhuriyet Başsavcısı ile cezaevi mümessil savcısını çağırıldığını, Cumhuriyet Başsavcısının hemen, mümessil savcının ise duruşmasını tamamladıktan sonra cezaevine geldiğini, kendisinin aşağı inerek tutuklularla konuşmaya çalıştığını, olay çıkaranları teslim etmelerini ve olaya karışmayanların ayrılmasını istediğini, ancak tutukluların olumsuz davrandığını, durumun Adalet Bakanlığına iletilerek Gaziantep'e sevklerinin istendiğini, saat 12.00 sıralarında koğuşlardaki tutukluların elle sökülebilecek tahta ve demir malzemeleri sökerek mazgaldan koridorda bekleyen tutuklulara verdiğini, demir aksamları kullanarak 5. şebekeyi açtıklarını ve D Bloğa geçtiklerini, içeriden ve dışarıdan koğuş kapılarına yüklenilerek kırılmaya çalışıldığını, cezaevi bölüğü ve emniyetten yardım istendiğini, polis ve askerlerin 13.15 civarı cezaevinde gerekli emniyet tedbirlerini aldığını, olayların çok büyümemesi için Cumhuriyet Başsavcısının Adalet Bakanlığı ile görüştüğünü, saat 15.20 civarında müdahale izninin alındığını, 25'1 asker 30'u çevik kuvvet olmak üzere toplam 55 kişinin müdahaleyi gerçekleştirdiğini, müdahalenin saat 15.30 civarında başlayıp saat 16.30 civarında bittiğini, olayın bitiminde sağlık görevlilerinin yaralıları muayene ettiğini, tedavi olması gerekenlerin Diyarbakır Devlet Hastanesine gönderildiğini iyi durumda olanların da Gaziantep Cezaevine sevk edildiklerini, asker ve polisten toplam 27 kişinin yaralandığını,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine Mahmut Çaça:

Müdahalede bulunan güvenlik güçlerinin elinde demir çubuk değil cop bulunduğunu, özel timden kimsenin cezaevine gelmediğini, müdahaleden önce son bir ihtarin yapıldığını, müdahale eden güvenlik güçlerinin başında Alay Komutan Yardımcısı, Çevik Kuvvet Şube Müdürü ve Bölük Komutanının bulunduğunu, Diyarbakır Devlet Hastanesinde 9, Gaziantep'e sevk edilenlerden 1 kişi olmak üzere 10 tutuklunun öldüğünü, cezaevinde toplam 275 infaz koruma memuru olduğunu, bunların dört vardiya çalıştığını, olaylar başladıktan sonra yanında 30 kadar infaz koruma memurunun bulunduğunu,

belirtmiştir.

Heyetimizin müdahale esnasında neden infaz koruma memurlarının görev alarak olayın daha kolay bastırılmasının sağlanmadığı ve müdahalede gaz bombası ve tazyikli su gibi ölümlere neden olmayacak yöntemlerin kullanılmadığı yönündeki sorularına;

İnfaz koruma memurlarının müdahalede bulunacak araç ve gereçten yoksun olduğu ve müdahale kararını verdikten sonra insiyatifin müdahaleyi gerçekleştiren güvenlik güçlerinin amirine geçtiği ve kendilerinin müdahale yöntemi konusunda önerilerde bulunmasının olanaklı olmadığı, şeklinde yanıt vermiştir.

Görevden alınan cezaevi 2. müdürü Aziz GÜRER;

Olay günü kendisinin iç müdüriyette görevli olduğunu, banyonun da kendi görev alanına girdiğini, o gün sabah birinci banyo postası çıkarken tutuklularda tedirgin edici bir şekilde ani geri dönüşler olduğunu, bunun her zamanki tavırlarından farklı olduğunu, bunun üzerine infaz koruma memurlarını uyardığını, saat 10.30'da cezaevi 1. müdürünün, infaz koruma memurlarına saldırıldığını ve olay çıktığını haber verdiğini, kendilerinin aşağı indiklerini, olaya otuza yakın asker, bir o kadar da polis müdahale ettiğini, müdahale başlayınca kendisinin kimlik tespit amacıyla iç kontrolde görevlendirildiğini, hastaneye gönderilecekleri ya da sevk edilecekleri doktorun saptadığını, kendisinin kime hangi işlemin yapıldığını kaydettiğini, cezaevinde hiç kimsenin ölmediğini,

heyetimize ifade etmiştir.

Görevden alınan başgardıyan Fethi Ahmet ONAT;

Olay günü görüşe çıkan mahkumların C Bloğa geldiklerinde koğuş mazgallarına yönelerek koğuşun içinden leğen istediklerini, kendilerini uyaran Tahsin ERKUL isimli gardıyanı tokatladıklarını, kendisinin hemen olay yerine geldiğini ve mahkumları böyle davranmamaları konu-

5-6 kişide ise kafatasının arkasında beynin alt kısmında çökme, kulaktan kan gelmesi, gözde şişme ve morarma gibi belirtileri bulunan kafa tabanı kırığına rastladıklarını, ilk muayene sonrasında 6-7 kişinin ölebileceğini düşündüklerini,

heyetimize ifade etmişlerdir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine Veysi FİDANTEKİN;

Olay yerine ilk kez gelirken kendi kendine tutukluların büyük çoğunluğunu Gaziantep'e sevkedilecek durumda bulmayı umduğunu, yaralılara ilk müdahaleyi yaptıktan sonra uzman tarafından görülmesi gerekenleri Diyarbakır Devlet Hastanesine göndermeyi düşündüğünü ancak görüş kabinlerine girip tutukluların durumlarını görünce fikrini değiştirdiğini, tutukluların durumunun çok kötü olduğunu, 1994 yılında cezaevinde benzer bir olayla karşılaşıldığını, 300 tutuklunun isyan etmiş olduğunu, orada da yaralılar bulunduğunu, ancak bu kadar vahim bir tablo oluşmadığını, bu nedenle bu boyutta bir şeyle karşılaşmayı hiç ummadığını, olaydan sonra diğer tutuklulardan ayrılarak itirafçı ya da tarafsız olmak istediğini beyan eden iki tutuklunun bekletildiğini ve onlarla konuşma olanağı bulduğunu, bu tutuklulardan birinin kendisine oraya gardiyan dövmek amacıyla çıkmadıklarını, görüşe gelmiş olan sevdiği insanların, ailesinin yanına, onları görmeye gittiğini, kendilerinin kimseyle bir problemi olmadığını, bir şey yapmadıklarını ve ölmek istemediğini beyan ettiğini, kendisinin onu psikolojik olarak rahatlatmaya çalıştığını, Gaziantep'e sevk edilenlerin hayati tehlikesi bulunmadığını, 19 kişiyi Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk ettiklerini, gerekli görselerdi, diğerlerini de gönderebileceklerini, değil hayati tehlike, açık yarası ya da kırığı bile olsa hiç bir tutukluyu gerekli müdahaleyi yapmadan Gaziantep'e sevk etmelerinin söz konusu bile olamayacağını, görevlilerin tutuklulara itirafçı olmak istiyor musunuz diye sözlü teklifte bulduklarını ancak zorlamada bulunmadıklarını,

belirtmiştir.

CEZAEVİ MÜMESSİL SAVCISI VE DİYARBAKIR CUMHURİYET BAŞSAVCISI İLE GÖRÜŞME:

Cezaevi mümessil savcısı Mehmet TİFTİKÇİ ;

Olay günü duruşması olduğu için adliyede olduğunu, cezaevi müdürünün kendisini arayarak cezaevinde olay çıktığını, Cumhuriyet Savcısını da aradığını ve Cumhuriyet Savcısının olay yerine varmak üzere olduğunu söylediğini, bunun üzerine kendisinin de Cumhuriyet Savcısını telefonla arayarak görüştüğünü, Cumhuriyet Savcısının cezaevine geldiğini öğrendiğini, duruşmasını tamamladıktan sonra saat 12.00'yi biraz ge-

çe cezaevine vardığını, cezaevinde gerekli güvenlik önlemlerinin alındığını, başsavcının talimatıyla asker ve polis silahlarını bırakarak içeriye girdiklerini, polis ve asker elinde demir çubuk olmadığını, polisin ön taraftan, askerinin mutfak tarafından girdiğini, kendisinin polisin arkasında kaldığını ve tutukluları tam olarak göremediğini, o esnada polislerde geriye doğru bir dalgalanma olduğunu, kendisinin koğuş kapılarından birinin daha açıldığını sanarak yukarıya çıktığını, önlem alarak dışarıda tutulan 22 askere bir manganın daha silahını bırakarak içeriye girmek için hazırlanmasını söylediğini ve Cumhuriyet Başsavcısına giderek bir koğuş kapısının açıldığını ek kuvvet temininin zorunlu olduğunu söylediğini, yeniden aşağıya indiğinde Diyarbakır Emniyet Müdür Yardımcısı Hasan ŞENAY ve bir grup polis ile il merkez bölüğünden bir grup jandarmanın cezaevine intikal ettiğini, bu esnada itfaiyenin gelmiş, doktorların ve sağlık personelinin hazırlanmış ve Başsavcı tarafından hastanelere "yaralılarımız olabilir" diye haber verilmiş olduğunu, tekrar içeri girdiğinde çatışmanın başlamış olduğunu, polislerin biraz ilerlediğini ancak tutukluların da koğuşlardan temin ettikleri demir ve tahta parçalarıyla karşı koyduklarını, o arbede anında polislerin tutukluların arasından bir kişiyi çıkarttıklarını, olayın yarım saatten fazla sürdüğünü, yaralıların görüş kabinlerine götürüldüğünü, yaralıların bir kısmının yürüyebildiğini, bu esnada doktorların yaralıları muayeneye başladığını, gerekli görülenlerin sevk yazısı hazırlanarak Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk edildiğini, askerlerden birinin "benim yaralılarıma niye bakmıyorsunuz, önce benim askerime bakın, sonra diğerlerine bakın" biçiminde tepki gösterdiğini, kendilerinin müdahale ederek yaralı askerleri askeri hastaneye götürmelerini söylediklerini, o esnada tutuklulardan ölen olmadığını, saat 17.00'da Başsavcının Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinde ölümlerin gömülmesiyle ilgili toplantıya katılmak üzere gittiğini, koğuşlarda normal sayım alındığını, zemin kontrolü yapıldığını, disiplin sağlandığını, sevk yazıları imzalandıktan sonra kendisinin de cezaevinden ayrıldığını, olayla ilgili adli kovuşturma yapmak üzere bir başka Savcının görevlendirilmiş olduğunu, öldürmenin kolluğun idari görevini yapması sırasında gerçekleşmesi dolayısıyla güvenlik kuvvetlerinin yargılanabilmesi için İl İdare Kurulunun lüzum-u muhakeme kararı vermesi gerektiğinden dosyanın Diyarbakır Valiliğine gönderildiğini,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine;

Müdahale esnasında Alay Komutan Yardımcısının yetkili olduğunu, müdahalenin biçimini de güvenlik güçlerinin amirlerinin belirlediğini, doktorların gerekli görmeleri durumunda bütün tutukluları hastaneye gönderebilecekleri, buna engel hiç bir baskının söz konusu olmadığını,

sevk için teslim edilen tutukluların askerler tarafından dövülmesinin her zaman mümkün olduğunu ancak bunun olmaması gerektiğini, bu durumun noterin hile yapmasına benzetilebileceğini, kaç kişi hakkında lüzum-u muhakeme kararı istendiğini bilmediğini ancak kendisine göre orada görev yapan tüm personel hakkında istenmesi gerektiğini,

belirtmiştir.

Cumhuriyet Başsavcısı İbrahim AKBAŞ;

Olay günü saat 10.30'da cezaevi müdürü ve cezaevi mümessil savcısının kendisini aradığını, Cezaevi Müdürünün olay çıktığını haber verdiğini, mümessil savcının duruşması olduğunu söylediğini, kendisinin de duruşmasını bitirdikten sonra gelmesini söylediğini, cezaevine ilk gittiğinde tutukluların koridorda 5-6 nolu şebekeler arasında bulunduğunu ve slogan attıklarını gördüğünü, cezaevi yetkililerinde olayın gelişimini öğrendiğini, orada bulunan cezaevi yetkilileri ile değerlendirme yaptıklarını, personele yapılan saldırının bir sonucu olması gerektiği değerlendirmesini yaparak bunların cezaevinden nakledilmesine karar verildiklerini, bu amaçla saat 11.00 gibi Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürünü aradığını, olayı aktardığını ve Gaziantep ya da Midyat'a sevklerinin uygunluğunu sorduğunu, Genel Müdürün o anda toplantıda olduğunu ve telefonunu beklemesini söylediğini, Genel Müdür Yardımcısı ile görüşerek olayları aktardığını, Gaziantep'e sevk için hazırlıklara başlamalarını söylediğini, saat 14.00'de Genel Müdürü yeniden aradığını, Genel Müdürün Adalet Bakanı ile görüştüğünü ve Bakanın tutukluların Gaziantep'e sevklerine olur verdiğini söylediğini, hemen ertesinde cezaevleri terör bürosundan arayarak tutukluların Gaziantep'e sevki konusunda olur faksı çekeceklerini bildirdiklerini, bu arada tutukluların sakinleşmiş olduğunu, saat 15.00 civarı cezaevi müdürünün gelerek orta şebekeyi açtıklarını, mazgallardan ellerine geçirdikleri malzemelerle koğuş kapılarını zorladıklarını ve müdahale edilmesi gerektiğini söylediğini, müdürün teklifi üzerine müdahale edilmesi yolunda görüş bildirdiğini, Genel Müdürü arayarak durumu aktardığını, Genel Müdürün olur verdiğini, bunun üzerine emrin önce şifahi sonra yazılı olarak jandarma ve çevik kuvvete iletildiğini, 2803 Sayılı Kanunun ilgili yönetmeliğinde müdahalenin nasıl yapılacağı belirlenmiş olduğunu, yönetmelikte önce gaz bombası kullanılmasının ve daha sonra dipçikle dağıtmaya çalışılmasının, yani silahla girilmesinin gerektiği yazıldığı halde kendisinin içerideki kişilerin sayısını düşünerek silahları toplatarak arabasının bagajına koydurduğunu, asker ve polis girerek müdahaleyi gerçekleştirdiğini, asker ve polis çıkmasından sonra kendilerinin girdiğini, hemen Genel Müdürü arayarak müdahalenin sonuçlandığını, yaralıların bulunduğunu ve bazılarının ölmesinden endişe ettiğini iletildiğini, doktorların gelerek gerekli muayene

yapmasından sonra yaralıların ivedilikle Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk edildiğini, aynı gün 8 kişinin öldüğünü, ertesi gün 12.00'de bir kişinin daha öldüğünü, Gaziantep'e sevk edilenlerden de 1 kişinin öldüğünün bildirilmesi ile ölü sayısının 10'a çıktığını,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine;

İçeri girilmesi gerekir dendiği anda yetkinin güvenlik kuvvetlerine geçtiğini, müdahalenin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin kendilerinin değil güvenlik güçlerinin eğitim aldıklarını, kendisinin çarpındığını ve "vurmayın sakın ola, dikkat edin" şeklinde uyardığını ancak karşılıklı çatışan taraflar arasına girmesinin olanaklı olmadığını, müdahale sınırlarının aşılmasının sözkonusu olduğunu, ölümlerin idari görev sırasında olması dolayısıyla Memurun Muhakematı Hakkında Kanun hükümlerine tabi olduğunu, bu nedenle görevsizlik kararı vererek dosyayı vilayete gönderdiklerini, Adalet Bakanlığının üç görevliyi açığa aldığını, emniyet ve jandarma bünyesinde bir inceleme yapıldığını duyduğunu ancak açığa alma yönünde bir tasarrufun henüz olmadığını, hem tutuklular, hem adliye personeli, hem de kolluk hakkında tahkikat yürütüldüğünü,

belirtmiştir.

DIYARBAKIR BAROSU YÖNETİCİLERİ İLE GÖRÜŞME:

Diyarbakır Barosu yöneticileri heyetimize olayla ilgili olarak cezaevinde olaya tanıklık eden müvekkillerinin kendilerine anlattıkları hususları aktarmışlardır. Bunun dışında olayı haber almalarından sonra Hakimler ve Savcılar Lokalinde Cezaevi Mümessil Savcısı ile görüştiklerini, hastanedeki yaralı tutuklular ile görüşmek ve hemen cezaevine girmek istediklerini söylediklerini, ancak bu olanağın sağlanmadığını, daha sonra otopsi raporlarını almak için savcılığa başvurduklarını, ancak otopsi raporlarını elde edemediklerini belirtmişlerdir.

Ölenlerden birinin avukatı olan bir baro yöneticisi, müvekkilinin bir buçuk aydır tutuklu olduğunu, hakkında T.C.K.'nun 169. maddesi uyarınca dava açıldığını, ancak henüz ilk duruşmaya çıkmamış olduğunu ifade etmiştir. Baro yöneticileri olay ilgili olarak hazırlamış oldukları raporu da heyetimize iletmiştir.

DIYARBAKIR TABİPLER ODASI YÖNETİCİLERİ İLE GÖRÜŞME:

Diyarbakır Tabipler Odası yöneticisi ve yaralılara ilk müdahalede bulunan doktor olan Selçuk MIZRAK;

24 Eylül günü olayın saat 16.00 sıralarında kendilerine intikal ettiğini, 30 civarında kişinin geleceğinin söylendiğini, gerekli hazırlıkların yapıldığını, saat 16.40 gibi yaralıların mahkum koğuşuna geldiğini, yaralıların 3 adet cezaevi ring aracıyla getirildiğini, görevlilerin mümkünse tedavilerin mahkum koğuşunda yapılması konusunda savcılıktan emir aldıklarını söylediklerini, kendilerinin o durumdaki hastalara orada müdahale edilmesinin teknik olarak olanaksız olduğunu belirttiklerini, hastaların acil servise intikali için Başhekimin gerekli görüşmeleri yaptığını, o arada müdahale edilecek durumda olan hastalara gerekli müdahaleyi yapmak amacıyla aracın kapısını açtığını, üstüste 6-7 yaralının aracın içine atılmış olduğunu ve hemen hemen hiçbirinin bilincinin yerinde olmadığını, aracın içine çıktığı zaman yalnızca oturma kısımlarına ayaklarını basabildiğini, ilk kontrolleri yaptığını, iki tanesinin EX (ölü) olduğunu tespit ettiğini, diğerlerinin canlılık belirtisi olarak alt korteks davranışları olduğunu, hemen hepsinde kafa travmasının mevcut olduğunu, sistemik muayene yaptıklarını, diğerlerinin acil servise indirildiğini, toplam 7 tanesinin EX (ölü) olduğunu ve hastane poliklinik defterine EX Duhul olarak kaydedildiğini, daha sonra birini ameliyata aldıklarını, ancak kurtarılamadığını, ölüm nedeninin kafa travması olduğunu ve karın içi herhangi bir patolojisinin bulunmadığını, beyin cerrahı tarafından ameliyata alınan birinin daha öldüğünü, ameliyata alınan bir diğerinin kurtarıldığını, hastanede toplam 9 kişinin öldüğünü,

heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimizin sorduğu sorular üzerine;

Kendisinin Adli hekim olmadığını, ancak genel cerrah olarak pek çok vakayla karşılaştığını, tutuklulardaki yaraların künt cisimlerle çok sayıda vuruşa bağlı olarak oluşmuş izlenimi verdiğini, kafada kırıklar ve kafa derisinde açılmalar olduğunu, ortopedist ve göğüs cerrahlarının müdahalesini gerektirecek pek fazla yaralı olmadığını, bu kadar çok sayıda travması olan kişilerde korunma refleksiyle eller ve ayaklar kullanılacağı için çok fazla kırık olmasının bekleneceğini, ancak çok az sayıda kırığın mevcut olduğunu, bu durumun otopsi raporlarında da görülebileceğini, elleri ve ayakları birkaç kişi tarafından tutularak dövülmüş oldukları izlenimi edindiğini, otopsi raporlarının Devlet Hastanesi hekimleri tarafından düzenlendiğini, kendisinin otopsi raporlarını görmediğini, Diyarbakır'da zaman zaman güvenlik görevlilerinin baskısı ile adli rapor alınması olayına rastlandığını, ancak bu olayla ilgili olarak böyle bir baskının söz konusu olmadığını, yaralılarla olayla ilgili olarak ne kendisinin ne diğer doktorların konuşma olanağının olmadığını, hastaların hiçbirinin karga-tulumba taşınmaya uygun olmadığını, gündüz saatlerinde iki gardiyanın geldiğini, müdahale gerektiren bir durumlarının olmadığını duy-

duğunu, yaralı polis gelmediğini, askerlerinse askeri hastaneye gitmeleri gerektiğini,

belirtmiştir.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ YÖNETİCİLERİ İLE GÖRÜŞME:

Heyetimiz son olarak İnsan Hakları Derneği yöneticileri ile görüşmüştür. Dernek yöneticilerinden Vedat ÇETİN ve Osman BAYDEMİR, heyetimize kısaca olayla ilgili değerlendirmelerini aktarmış ve gerek cezaevindeki olay konusunda gerekse son günlerde bölgede yoğunlaşan insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak İnsan Hakları Derneğinin hazırlamış olduğu raporları iletilmişlerdir.

GENEL DEĞERLENDİRME, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Heyetimizce Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Tutukevinde yapılan görüşme ve inlemeler sonucunda, tutukevinin genel görünüm açısından kötü ve sağlıksız, koşulların oldukça kalabalık olduğu, üst koridorun kanalizasyon sisteminin patlamış ve koridorun pis su ile dolu olduğu görülmüştür.

İtirafçı koşullarını dolaşan heyetimiz tarafından itirafçı koşullarının çeşitli yerlerinde bir siyasi partinin (MHP) bayrak ve afişlerinin bulunduğu saptanmış ve cezaevi yönetiminin bu konuda müsamahakar davrandığı izlenimi edinilmiştir.

Olay yerine giden heyetimiz koşulların bulunduğu koridorun başında içinde yiyecek bulunan leğen ve benzeri eşyalar bulunduğunu görmüştür.

Diyarbakır E Tipi Kapalı Tutukevinde PKK örgütü üyesi olmak suçundan yargılanan kadın tutuklu bulunmamaktadır.

Olay 24 Eylül günü sabah saat 10.30 civarında aile görüşüne giden ikinci postada yer alan 31 tutuklunun C Bloкта yer alan koşuş mazgallarını açarak leğen istemesiyle başlamıştır.

Mazgalların açılmasına müdahale eden gardiyanlar ile tutuklular arasındaki tartışma kısa sürede kavgaya dönüşmüş ve 6 gardiyan tutuklular tarafından tartaklanmıştır.

Görüş yerine giden tutukluların görüşe gelen yakınlarının getirdiği yiyecekleri koymak için leğen ve benzeri eşyayı koşuıldardan istemesi cezaevinde öteden beri süregelen bir durumdur. Ancak bu işlem gardiyanların nezaretinde olmaktadır.

Gardiyanların şebeke kapılarını kapatması ile 31 tutuklu 4-5 nolu şebeke kapıları arasında yer alan C Bloкта, o esnada revirden dönen 3 tu-

tuklu ise 5-6 nolu şebeke kapıları arasında yer alan D Bloкта alıkonmuştur.

Cezaevine gelen ve cezaevi yöneticileri ile olayı değerlendiren Cumhuriyet Başsavcısı, Adalet Bakanlığında tutukluların Gaziantep'e sevkleri için izin istemiş, Adalet Bakanlığı sevk iznini öğleden sonra saat 14.00 civarında vermiştir.

Cezaevi Koruma Bölük Komutanlığından 1 subay, 3 astsubay, 2 uzman jandarma çavuş, 26 erbaş ve er isyan olayına müdahale etmek, 1 astsubay, 20 erbaş ve er firar olayını önlemek için cezaevi nöbetçilerini takviye etmek, İl Merkez Jandarma Merkez Komutanlığından 2 astsubay, 10 erbaş ve er isyan olayının bastırılmasında takviye görevi görmek, 1 subay, 1 astsubay 20 erbaş ve er genel ihtiyat sağlamak, Karargah Servis Bölük Komutanlığından 1 subay 2 astsubay, 3 uzman jandarma çavuş, 60 erbaş ve er genel ihtiyat sağlamak amaçlarına yönelik olmak üzere toplam 3 subay, 9 astsubay, 5 jandarma uzman çavuş, 136 erbaş ve er cezaevinin çeşitli yerlerinde görevlendirilmiştir. Bunların dışında olayda Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğünden 4'ü Amir, 34'ü polis memuru olmak üzere toplam 38 polis görev almıştır.

5 saat boyunca 31 kişilik büyük grup ile revirden gelen 3 kişi arasında 5 nolu şebeke kapısı bulunduğu ve bu 3 tutuklu, gardiyanlar ile görüşe giden tutuklular arasındaki kavgadan sonra olay yerine geldikleri halde cezaevi yönetimi tarafından olay yerinden uzaklaştırılmamıştır. Saat 15.30 civarında 5 nolu şebeke kapısı tutuklular tarafından zorlanarak açılmış, 31 kişilik grup revirden gelen 3 tutuklu ile birleşmiş ve sayıları 34'e çıkmıştır.

Bunun üzerine müdahaleye karar verilmiş, müdahalede 25 asker, 30 polis fiilen görev almıştır. Müdahalede bulunan görevlilerin başında kask, ellerinde kalkan ve cop bulunmaktadır.

Müdahaleden hemen önce bir tutuklu itirafçı olmak istediğini belirtmiş ve kolluk kuvvetleri tarafından dışarı çıkarılmıştır.

Müdahaleden sonra yaralı tutuklular görüş kabinlerine götürülmüştür. Cezaevi doktorlarının itirazı üzerine yaralıların ilk müdahalesi kontrol odasında gerçekleştirilmiştir.

Gaziantep'e sevk edilen PKK'lı mahkumlar savcılıkta verdikleri ifadede burada itirafçılık dayatması olduğunu ve bir grubun özellikle seçilerek burada öldürüldüğünü iddia etmektedir, cezaevi yönetimi ise bu iddiayı reddetmekte ve doktorların gerekli tedaviyi yapmaları amacıyla tutukluların buraya konduğunu söylemektedir.

Muayene esnasında sözlü olarak itirafçılık teklifinde bulunulmuş, iki kişi bu teklifi kabul etmiştir. İtirafçılığı kabul eden iki kişi ile birlikte top-

lam 19 tutuklu Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk edilmiştir. Kalan 14 tutuklunun ise sevklerinde sıhhi açıdan sakınca olmadığı kurum doktoru Serdar GÖK tarafından tespit edilmiş ve Gaziantep Özel Tıp Cezaevine sevkleri gerçekleştirilmiştir.

Olaya müdahale eden askerlerden 18'i çeşitli yerlerinden yaralanmış ve bu askerler önce birlik tabipliğinden geçici, daha sonra Diyarbakır Askeri Hastanesinden kesin rapor almıştır. Ancak olaya müdahale eden polislerden rapor almak üzere başvuran olmamıştır.

Diyarbakır Devlet Hastanesine sevk edilen yaralı tutuklulardan Erkan Hakan PERİŞAN, Cemal ÇAM, Hakkı TEKİN, Ahmet ÇELİK, Edip DİREKÇİ, Mehmet Nimet ÇAKMAK, Rıdvan BULUT adlı tutuklular hastaneye varmadan ölmüş ve hastane poliklinik defterine "EX (ölü) Duhul" olarak kaydedilmiştir.

Hastaneye sağ olarak varan Kenan ACAR, Hakkı BOZKUŞ ve Bedri BOZKUŞ adlı tutuklularda hayati tehlike bulunmadığı, Ramazan KOR-KAR, İskan OSAL, Mehmet BATUGE, Mehmet Emin IZRA, Ramazan NAZLIER, Yasin ALEVCAN, Abdullah EFLATUN, Mehmet ASLAN ve Mehmet Kadri GÜMÜŞ adlı tutuklularda hayati tehlike bulunduğu saptanmış ve tümü yoğun bakıma yatırılmıştır.

Yoğun bakıma yatırılan tutuklulardan Mehmet Kadri GÜMÜŞ aynı gün akşam saatlerinde, Mehmet ASLAN ise ertesi gün ölmüştür.

Gaziantep Özel Tıp Cezaevine sevk edilenlerden Kadri DEMİR adlı tutuklu, yolda ölmüş, Ahmet SEVER ve Muhlis ALTUN adlı tutuklular Gaziantep Devlet Hastanesi yoğun bakım ünitesine yatırılmış, diğerleri Gaziantep Devlet Hastanesindeki tedavilerine müteakip Gaziantep cezaevine konulmuştur.

Ölü muayene ve otopsi raporlarında Erkan Hakan PERİŞAN, Cemal ÇAM, Hakkı TEKİN, Ahmet ÇELİK, Edip DİREKÇİ, Mehmet Nimet ÇAKMAK, Rıdvan BULUT, Mehmet Kadri GÜMÜŞ adlı tutukluların kesin ve açık ölüm sebebinin beyin harabiyetine bağlı olarak geliştiği, Mehmet ASLAN adlı tutuklunun künt travma ile husulü mümkün göğsün her iki taraf kaburga kırıkları ve bilateral hemopnomotoraks sonucu öldüğü belirtilmiştir.

Gaziantep'e sevk edilirken yolda ölen Kadri DEMİR adlı tutuklunun üç sayfalık ölü muayene ve otopsi raporlarında vücudunun çeşitli bölgelerinde çok sayıda darp izi bulunduğu ayrıntılı olarak anlatılmış, ancak şahsın bu darplardan hangisi sonucu öldüğünün tespit edilmesinin mümkün olmadığı, ölüm nedeninin tespiti için cesetten alınan iç organlar ile kan ve idrar örneklerinin İstanbul Adli Tıp Kurumu Başkanlığı Morg İhtisas Dairesine gönderilmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.

Olay üzerine Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma açılmış, Cumhuriyet Savcılığı tarafından nas-ı ızrar, ayaklanmaya katılma, yasadışı slogan atma suçlarından 23 tutuklu hakkında, faili gayri muayyen bir şekilde kanunun ve zaruretin tayin ettiği hudutu aşarak adam öldürmeye ve yaralamaya sebebiyet vermek suçlarından 30 cezaevi personeli hakkında yapılacak soruşturmanın savcılıklarınca yürütülmesine, faili gayri muayyen şekilde kanunun ve zaruretin tayin ettiği hudutu aşarak adam öldürmeye ve yaralamaya sebebiyet vermek suçlarından Diyarbakır Emniyet Müdürlüğünde görevli 38 polis ile Diyarbakır E Tipi Cezaevi Jandarma Bölük Komutanlığında görevli 30 asker hakkında yapılacak soruşturmanın Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna tabi olacağı nedeniyle savcılıklarının görevsizliğine karar verilmiş ve evrak gereğinin yapılması için İl İdare Kuruluna tevdi edilmek üzere Diyarbakır Valiliğine gönderilmiştir.

İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan Ceza İnfaz Kurumu ve Tutukevlerinin Dış Korunması, Tutuklu ve Hükümlülerin Sevk ve Naklinde Muhafazasına İlişkin Yönergenin 17.maddesi, ceza infaz kurumu ve tutukevinde kavga ve isyan çıktığında jandarmanın yapacağı işleri belirlemiştir. 17.maddenin son iki cümlesinde yer alan "İhtara rağmen kavga ve ayaklanma devam ederse göz yaşartıcı bomba, dipçik, jop kullanılarak kavga yatıştırılmaya çalışılır ve mahkumlar koşullarına girmeye zorlanır. Bunların da neticesiz kaldığı görülürse, yasaların öngördüğü şekilde silah kullanılır" hükmü karşısında müdahalenin, yönergeye uygun olarak gerçekleştirilmediği anlaşılmaktadır. Heyetimizce müdahalenin yönergede belirtildiği gibi öncelikle göz yaşartıcı bomba kullanılarak ya da koşullarda ateş yakılması üzerine cezaevine gelmiş bulunan itfaiye araçlarından yararlanılarak gerçekleştirilmiş olması durumunda böyle vahim sonuçların sözkonusu olmayacağı düşünülmektedir.

Diyarbakır Cezaevinde yaşananlar gerek iç, gerekse yabancı ülkeler kamuoyunda ciddi tepkilere yolaçmıştır. Heyetimiz sivil örgüt temsilcileri ile yaptığı görüşmede bu olayın da üzerinin örtüleceği konusunda bir eğilim ve karamsarlık bulunduğunu tespit etmiştir.

Sonuç olarak, hem kamu vicdanının tatmini için gerçeğin ortaya çıkarılmasının gerekliliği, hem de suçluların ortaya çıkarılmasının insan hakları ihlalleri konusundaki caydırıcılığı gözönünde bulundurularak olay bağımsız yargıya intikal ettirilmelidir. Bu açıdan tutuklular ve cezaevi görevlileri hakkındaki suçlamalar yargıya intikal ettiğinden sorun bulunmamaktadır. Ancak olaya müdahale eden 30 asker ve 38 polisin dosyası İl İdare Kuruluna gönderilmiş, yani konu henüz bağımsız yargıya intikal ettirilmemiştir. İl İdare Kurulu luzumu muhakeme kararı vermeli ve sözkonusu şahıslar faili gayri muayyen şekilde kanunun ve zaruretin ta-

Yin ettiği hudutu aşarak adam öldürmeye ve yaralamaya sebebiyet vermek suçundan yargı önüne çıkarılmalıdır.

Gaziantep'e sevk edilen 14 kişinin sevki açısından sihihi sakınca olmadığına dair doktor raporu bulunmasına rağmen 1 kişinin yolda ölmesi, 2 kişinin yoğun bakıma yatırılması dolayısıyla heyetimizde bu şahısların yolda da dövülmeye devam edilmiş olabileceği kuşkusu uyanmıştır. Bu nedenle, olayın aydınlanabilmesi için 14 tutuklunun Gaziantep'e sevkinde görev alan askerler saptanarak haklarında soruşturma yapılmalı ve gerekli prosedür tamamlanarak yargı önüne çıkarılmaları sağlanmalıdır.

Cumhuriyet Başsavcısı ve Cezaevi Mümessil Savcısı olay yerine gelecek bir aşamadan sonra olaya müdahil olduğundan yargılamanın Olağanüstü Hal Bölgesi dışında gerçekleştirilmesi muhakemenin sağlıklı yürütülebilmesi açısından uygun olacaktır.

Bir daha bu tür olaylar çıkmaması için terör suçlularının bu kadar kalabalık biçimde bulunmasının yarattığı sakıncalar gözönünde bulundurulurken, koğuş sisteminden vazgeçilmeli ve oda sistemine dönülmelidir. Kişilerin hürriyetlerinden mahrum kılınması cezanın kendisidir. Bu nedenle, ayrıca bir ceza ve kişi üzerinde psikolojik işkence anlamına gelecek şekilde tek ya da iki kişilik hücreler düşünülmemeli, hücrede bulunacak kişi sayısı doğru olarak saptanmalı ve hücrenin genişliği bu kişilerin yaşamını sağlıklı olarak devam ettirebilmesine yetecek kadar geniş ve temiz olmalıdır. Mevcut sistemin yürürlükte olduğu cezaevleri açısından bu tip olaylara nasıl müdahale edileceğine ilişkin yönergeler yeniden düzenlenmek amacıyla ele alınmalı, müdahalede telafisi imkansız sonuçlara yol açmayacak -örneğin göz yaşartıcı bomba ve itfalyeden yararlanılması gibi- yöntemlerin yönergelerde yer alması için gerekli yönetsel çalışmalar zaman geçirilmeden gerçekleştirilmelidir. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu önümüzdeki günlerde yapacağı çalışmalarda bu konuyu ayrıca inceleyecektir. Ancak, cezaevlerinde yaşanan bu tür olayların ne şekilde bastırılması gerektiğine dair yöntemlerin yer alacağı ve Cumhuriyet başsavcısı, cezaevi savcısı, cezaevi yönetimi ve kolluk kuvvetleri arasındaki yetki çatışmasının ortadan kaldırılacağı bir çalışmanın en kısa sürede yapılarak hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Diyarbakır Cezaevinde yaptığımız incelemeler doğrultusunda hazırlanan raporumuzu, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığına saygılarımızla arz ederiz.

Ek 1 : Cumhuriyet Başsavcısı, mümessil savcı ve cezaevi yöneticilerinin tuttuğu olay tutanağı

Ek 2 : Cezaevi Jandarma Bölük Komutanlığının tuttuğu olay tespit tutanağı

Ek 3 : Cumhuriyet Başsavcısının Adalet Bakanlığında sevk için oluru istemi yazısı

Ek 4 : Adalet Bakanlığının sevkini uygun gördüğüne dair yazısı

Ek 5 : 14 tutuklunun sevkinde sihi açıdan sakınca olmadığına dair doktor raporu

Ek 6 : Gaziantep Özel Tıp Cezaevine sevk edilen tutukluların listesi

Ek 7 : Diyarbakır Devlet Hastanesinde ilk gün ölen tutukluların listesi

Ek 8 : Diyarbakır Devlet Hastanesinde tedavi edilen tutukluların listesi

Ek 9 : Olayda ölen tutukluların listesi

Ek 10 : Diyarbakır Cezaevinin olay tarihindeki koşu mevcudu

Ek 11 : Diyarbakır Cezaevinin krokisi

Ek 12 : Olayda yaralananların adli rapor formu

Ek 13 : Ölenlerin ölü muayene ve otopsi raporları

Ek 14 : Cumhuriyet Savcılığının tefrik kararı

Ek 15 : Cumhuriyet Savcılığının görevsizlik kararı